

De sleutelrol van leerkrachten in TAALRIJK onderwijs

Mei 2024

Dit praktijkonderzoek richt zich op het ontwikkelen van een effectieve aanpak om de taalvaardigheid van alle leerlingen te versterken, met als beoogd resultaat verbeterde leerresultaten. We streven ernaar om de ambitie en leerprestaties hoog te houden door de leermotivatie te bevorderen en de leeromgeving aan te passen. Belangrijk hierbij is het ontwikkelen van strategieën die zowel meertalige leerlingen ondersteunen als de aandacht voor Nederlandstalige leerlingen behouden. Een cruciaal aspect van dit onderzoek is het versterken van leerkrachten in dit proces, omdat zij een essentiële rol spelen in het realiseren van verbeteringen in de taalvaardigheid van alle leerlingen.

MARIANNE JASPERS

Onze school in beeld

De gemeente Steenokkerzeel heeft twee scholen: de wijksschool GS Tilia in Melsbroek en de hoofdschool GBS Piramide in Steenokkerzeel. Tilia heeft alleen een lagere school met zes klassen, terwijl Piramide ook een kleuterschool heeft met twee klassen per niveau. Tilia's leerlingpopulatie is gevarieerd en bevindt zich in een groene dorpsomgeving met een hechte gemeenschap.

Piramide heeft nog meer diversiteit onder de leerlingen, waar de meertaligheid recent is toegenomen, wat nieuwe uitdagingen voor de leerkrachten met zich meebrengt.

In beide vestigingen hebben leerkrachten onlangs gemeld dat de resultaten van methodegebonden evaluaties en LVS-toetsen aanzienlijk zijn verslechterd. Dit komt, volgens hen, door een gebrek aan taalbegrip. Uit het schoolfeedbackrapport blijkt dat ook het aantal zittenblijvers stijgt. De samenstelling van de leerlingenpopulatie is de laatste tijd veranderd, vooral in de hoofdvestiging Piramide, maar ook in wijksschool Tilia. Onderzoek bevestigt deze verandering via verschillende bronnen: Datawijzer (2024) - mijn onderwijs.Vlaanderen.be en de Tendensenanalyse Onderwijs GBS Piramide-Tilia Steenokkerzeel (2023).

“ Je kunt de golven niet stoppen
maar wel leren surfen.

Lao Tse

Meertalig opvoeden

Veel jonge kinderen in Vlaanderen groeien thuis op met een andere taal dan het Nederlands. Volgens het Agentschap Opgroeien (Kind en Gezin) sprak in 2022 in het Vlaamse Gewest 30,7 procent van de gezinnen geen Nederlands tussen moeder en kind. Dit hoeft echter geen probleem te zijn, zoals blijkt uit wetenschappelijk onderzoek naar meertalige opvoeding.

De sleutel is GOED ONDERWIJS...

Het goede nieuws is dat kinderen hun achterstand in het Nederlands binnen een paar jaar kunnen inhalen. De sleutel hiervoor is goed onderwijs: duidelijke instructies van voldoende en goed opgeleide begeleiders of leerkrachten, veel interactie met moedertaalsprekers, en veel spreekkansen. Wat je vooral niet moet doen, is deze kinderen apart zetten.

(Meertaligheid en opvoeding. KU Leuven Stories)

Taalproblematiek in de Vlaamse context

- Uit onderzoek

“Vlaamse leerlingen kunnen niet meer lezen: wat nu gedaan?” (Decoster J., 2020)

“Vlaamse leerlingen presteren ondermaats in begrijpend lezen, het niveau is in 10 jaar fors gedaald.” (VRT NWS, 2017)

“Leesvaardigheid van Vlaamse leerlingen (alweer) gedaald.” (HBVL, 2019)

“Negatieve trend begrijpend lezen bij Vlaamse leerlingen zet zich door.” => Resultaten PIRLS - onderzoek (2021 - uitgevoerd bij meer dan 6700 leerlingen uit 189 Vlaamse scholen, www.onderwijsvlaanderen.be)

Even Googelen... ‘Vlaamse leerlingen lezen’... Je wordt geconfronteerd met een reeks ontmoedigende koppen. We zien jaar na jaar de leesprestaties van Vlaamse leerlingen afnemen in internationale leestesten. Vlaanderen stond ooit trots aan de top van deze testen, maar nu glijden we snel af op de ranglijsten.

Recent onderzoek, zoals het PIRLS-onderzoek (Progress in International Reading Literacy Study), wijst uit dat Vlaamse leerlingen in het vierde leerjaar aanzienlijk achteruit gaan in begrijpend lezen. Een zorgwekkende trend die bevestigd wordt door de resultaten van een studie uitgevoerd in 2021, waarbij meer dan 6.700 leerlingen uit 189 Vlaamse scholen werden betrokken. Deze bevindingen komen overeen met de neergang die eerder werd opgemerkt bij de PIRLS-editie van 2016.

Het onderzoek, uitgevoerd door de KU Leuven en de UGent, benadrukt de voortdurende achteruitgang in leesvaardigheid bij Vlaamse leerlingen in vergelijking met voorgaande jaren. De leesachterstand is nu opgelopen tot 10 maanden ten opzichte van 2006, waar dit in 2016 nog 6 maanden was. Deze trend wordt verder geïllustreerd door het groeiende aantal leerlingen dat het laagste leesniveau niet behaalt, gestegen van 1% in 2006 naar 6% nu.

De situatie wordt nog alarmerender wanneer we kijken naar de groep gevorderde lezers, die meer dan gehalveerd is sinds 2006. Waar bijna de helft van de leerlingen in 2006 een hoog leesniveau bereikte, is dit nu teruggelopen tot slechts 29%.

Hoewel de corona crisis en de daaropvolgende schoolsluitingen een rol hebben gespeeld in deze ontwikkeling, kunnen we de volledige verantwoordelijkheid niet hieraan toeschrijven. Andere deelnemende landen ondervonden vergelijkbare uitdagingen, maar zagen niet dezelfde sterke achteruitgang. Het is ook opvallend dat een significant aantal kinderen aangeeft met honger naar school te gaan, wat mogelijk een extra obstakel vormt voor hun leerprestaties.

Een andere opvallende factor is de toename van het aantal leerlingen dat thuis soms Nederlands spreekt, wat verband houdt met lagere scores. Zelfs volledig Nederlandstalige leerlingen ervaren een daling in hun resultaten, mogelijk als gevolg van verminderde taalstimulatie thuis.

In dit klimaat van zorgwekkende trends en uitdagingen heeft de Vlaamse overheid de afgelopen jaren verschillende initiatieven opgezet om deze neergang tegen te gaan. Sinds schooljaar 2021 - 2022 wordt er een taalscreening afgenomen bij alle leerlingen in de 3de kleuterklas, het lanceren van ‘Het ‘Leesoffensief’, sinds dit schooljaar het opstarten van het nieuwe kenniscentrum ‘Leerpunt’, dat leerkrachten beter ondersteunt om de meest effectieve leermethodes te gebruiken; Een concrete uitwerking met praktische handvatten terug te vinden in de inspiratiegids ‘Les in lezen’; Dit schooljaar starten ook de ‘Vlaamse Toetsen’ met de focus op Nederlands en wiskunde voor onze 4de klassers; ... (bron www.onderwijs.vlaanderen.be)

‘Lezen? ‘Ik heb dat toch niet nodig, meester?’

Leesvaardigheid vormt de kern van ons dagelijks leven. Het begint al bij de simpele handeling van het lezen van de post in onze brievenbus tot het ontcijferen van etiketten op voedselverpakkingen, en van het lezen van grappen op onze scheurkalender tot het begrijpen van de boodschappen op bushalteborden. Zonder een goede leeservaring lijkt onze maatschappij ontoegankelijk. Ondanks deze cruciale rol lijkt lezen echter vaak ondergewaardeerd te worden. Het wordt niet beschouwd als de meest populaire hobby en de algemene opinie neigt naar de gedachte van ‘Achja, het is maar lezen.’

Maar leesvaardigheid gaat verder dan alleen het plezier van het lezen van een goed boek. Taal is cruciaal voor het leren op school: niet alleen omdat ‘taalvaardig worden’ zo cruciaal is voor de cognitieve en sociale ontplooiing van jonge mensen, maar ook omdat elke leerkracht taal gebruikt om zijn vakonderwijs vorm te geven. In haast alle vakken is taal, middel én doel. Taal dient ook als middel om een niet - talig doel te bereiken. Vaak worden voor bijvoorbeeld het vak wereldoriëntatie de doelstellingen niet behaald omdat taal het struikelblok lijkt te zijn voor het leren. (Kris Van den Branden, 2010).

“ TAAL als middel om een niet - talig doel te bereiken...

K. Van Den Branden 2010

Schooltaal: de lat hoog voor alle leerlingen

Soms wordt door schoolteams verzocht dat de schooltaal voor sommige leerlingen te hoog gegrepen is. Daarbij wordt vooral aan niet - Nederlandstalige leerlingen en leerlingen van lage socio-economische status gedacht. Steeds meer kinderen groeien meertalig op. Een groot deel van de meertalige leerlingen binnen het Nederlandstalige onderwijs spreekt bovendien een of meerdere thuistalen die verschillen van schooltaal. Leerkrachten komen dan in de verleiding om hun taalaanbod te vereenvoudigen en productieve taaleisen te verlagen tot op een niveau dat onder dat van de eindtermen ligt. Dat kan echter nefaste gevolgen hebben voor de leerlingen. Het soort taal dat voortdurend op school wordt gebruikt, wordt ook in de media, in het secundair en hoger onderwijs, in het beroepsleven, in de reclame, in de maatschappij gebruikt. Wie de eindtermen taal van het basisonderwijs niet haalt, komt in de problemen in het secundair onderwijs; wie de eindtermen secundair onderwijs niet haalt, mist de functionele taalvaardigheid om in vele domeinen van het leven tot volle ontplooiing te komen. Eerder dan de taaleisen te verlagen onder het niveau van de eindtermen, moet dus meer heil gezocht worden in het verhogen van de efficiëntie van de inspanning die elk schoolteam onderneemt om de taalontwikkeling van elke leerling zo maximaal mogelijk te bevorderen. Alle leerlingen moeten maximale kansen krijgen om hun taalvaardigheid, taalkennis en taalattitudes voluit uit te breiden, zodat ze in tal van nieuwe situaties (buiten en binnen de school) tot ontwikkeling, tot leren, tot goed functioneren kunnen komen. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen zijn minimumdoelen die voor alle kinderen gelden.

Thuis taal, school taal, instructietaal en woordenschat.

Thuis taal

Thuis taal verwijst naar de taal die mensen in huiselijke kring of met vrienden gebruiken voor informele gesprekken over dagelijkse onderwerpen.

School taal (onderwijstaal)

De taal die op school wordt gebruikt. Leerlingen moeten deze taal goed kunnen begrijpen en produceren. Deze taal wordt bewust gebruikt om leerlingen allerlei nieuwe competenties te doen ontwikkelen. In de school taal worden heel wat andere woorden, complexere zinnen, en andere teksten gebruikt dan thuis.

Instructietaal

Instructietaal vormt een onderdeel van de school taal, waarbij leraren een specifieke woordenschat gebruiken om instructies te geven. Deze woordenschat richt zich voornamelijk op werkwoorden die specifieke acties aanduiden, zoals 'vergelijken', 'definiëren', 'omcirkelen' en 'onderstrepen'.

Woordenschat

Onderwijs gebruikt vaak de term 'woordenschat' voor de concepten en bijbehorende woorden die iemand begrijpt (receptief) of gebruikt (productief).

Inzicht in de diversiteit aan profielen in de Nederlandsetaalleerders

Volgens onderzoek (Trioën, M., Taelman, H., Schraeyen, K., Geudens, A., Missinne, L., Casteleyn, J., Simons, M., Smits, T.F.H., 2021) worden leerlingen die extra taalondersteuning nodig hebben, ingedeeld in vier doelgroepen:

1. **Nederlandsetaalleerders:** Dit omvat alle leerlingen die nog volop bezig zijn met het verwerven van de onderwijstaal, zelfs als dit niet het Nederlands is.
2. **Leerlingen met een taalontwikkelingsachterstand:** Dit verwijst naar een groep leerlingen met een achterblijvende taalontwikkeling, als gevolg van een gebrek aan hoogwaardig taalaanbod in hun omgeving. Dit fenomeen staat ook bekend als blootstellingsachterstand. Kinderen die vanuit zichzelf, hun omgeving of de gezinssituatie onvoldoende stimulans of ondersteuning ervaren om taalvaardigheden te ontwikkelen, hebben juist binnen de schoolmuren extra stimulatie nodig.
3. **Leerlingen met lees- en/of spellingsmoeilijkheden:** Deze groep wordt vaak gedefinieerd op basis van lees- of spellingstesten, zonder de specifieke oorzaken van de moeilijkheden aan te geven. Bij jongere kinderen wordt soms gesproken over leerlingen met een risico op lees- en/of spellingsmoeilijkheden, op basis van evaluatie van bekende risicofactoren.
4. **Leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis:** Net als bij de vorige groep wordt de afbakening vaak gedaan op basis van algemene taaltests. Soms wordt ook verwezen naar de aanwezigheid van een diagnose.

Er wordt ook aandacht besteed aan leerlingen met een **lage socio - economische status (SES)**. Interventies zijn vaak gericht op deze groep omdat zij vanwege verschillende factoren een taalachterstand kunnen oplopen.

Om succes te behalen, is het niet alleen belangrijk om te focussen op de hoge onderwijskwaliteit voor iedereen, maar ook om een gerichte aanpak te vinden. (Leseman & Slot, 2020) Leerkrachten moeten zich bewust zijn van de diversiteit in taalontwikkeling. Onderzoek wijst uit dat successief leren van een nieuwe taal, zoals de schooltaal, sterk wordt vergemakkelijkt door de kennis en vaardigheden die zijn opgebouwd in de moedertaal, mits er een goede basisontwikkeling is in die eerst verworven taal. Talrijke studies hebben dit al aangetoond, onder andere op het gebied van metacognitieve strategieën, algemene taalvaardigheid en specifieke taalelementen die bijdragen aan schoolse vaardigheden zoals woordenschat, vertelvaardigheden en lezen.

Analyse van onze school

We hebben ook de resultaten geanalyseerd van de overheid voorgeschreven toetsen om te evalueren of we voldoen aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen zoals vastgesteld in het schoolfeedbackrapport van OVSG (2024). Na het afnemen van de SALTO-toetsen in 2023 bleken onze scores aanzienlijk laag te zijn. Door de AVI-resultaten en de spellingresultaten van alle leerjaren op beide locaties te vergelijken, hebben we vastgesteld dat de prestaties op de hoofdvestiging zwakker zijn dan die op de wijkafdeling. Uit de datawijzer (2023 - 2024) blijkt dat zowel het aantal SES-leerlingen als de OKI-score van onze school aanzienlijk zijn gestegen. Dit duidt erop dat de samenstelling van onze leerlingenpopulatie sterk is veranderd. We hebben ook een enquête afgenomen via de leesscan om te peilen hoe leerkrachten het leesonderwijs op onze school ervaren. Met de leesscan kan het team het leesonderwijs in kaart brengen. Dit instrument helpt bij het (her)starten van een leesbeleid. Op basis van de ingevulde leesscan kun je een leesbeleid opzetten en je leesbeleidsplan evalueren of bijsturen, waardoor je het leesonderwijs gericht kunt verbeteren. Er werd op verschillende niveaus geanalyseerd: leerlingniveau, klasniveau, leerkrachtniveau en schoolniveau. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Tendensanalyse gemeente Steenokkerzeel (school):

Lokale cijfers 1: Thuisstaal niet Nederlands

	Totaal aantal leerlingen thuisstaal niet NL	Percentage	Aantal kinderen	Percentage	Aantal Piramide LS	Percentage	Aantal Tilia	Percentage
2018 - 2019	194	32,88%	65	11,02%	92	15,59%	37	6,27%
2019 - 2020	204	34,87%	66	11,11%	102	17,44%	37	6,32%
2020 - 2021	205	37,14%	67	12,14%	104	18,84%	34	6,16%
2021 - 2022	230	41,14%	78	13,60%	108	19,32%	46	8,23%
2022 - 2023	243	43,32%	79	13,37%	122	21,75%	46	8,20%

Lokale cijfers 2: Aantal anderstalige nieuwkomers

2018 - 2019	4
2019 - 2020	6
2020 - 2021	9
2021 - 2022	10
2022 - 2023	4

Datawijzer mijn.onderwijsvlaanderen.be (school):

Lokale cijfers 3 - PIRAMIDE & TILIA 2023 - 2024 (NIET)SES - LEERLINGEN

Piramide:

Kleuter => 123 leerlingen

=> waarvan 77 SES leerlingen -

46 niet - SES leerlingen

Lager => 258 leerlingen

=> waarvan 145 SES leerlingen -

113 niet - SES leerlingen

TOTAAL => 381 leerlingen

=> waarvan 222 SES in totaal -

159 niet - SES leerlingen

Tilia:

Lager => 140 leerlingen

=> waarvan 52 SES leerlingen

88 niet - SES leerlingen

TOTAAL => 521 leerlingen

waarvan 274 SES - leerlingen en 247 niet - SES leerlingen

Lokale cijfers 4: Sociaal profiel van de school => OKI - score

OKI staat voor **O**nderwijs **K**ansarmoede **I**ndicatoren

Score zit tussen 0 en 4 => hoe hoger de score, hoe meer kansarmoede..

Schooljaar 2022 - 2023:

215 van de 541 leerlingen tikt aan op één van de indicatoren. Dit is 39,74% van onze leerlingen..

2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
0,52	0,52	0,81	0,74	1,08

Resultaten afname genormeerde toetsen: AVI en LVS spelling (leerling - klas):

216 - TILIA

116 - PIRAMIDE

Spelling - 6de leerjaar - TILIA

Spelling - 6de leerjaar - TILIA

Resultaten en analyse leesscan (leerkrachten - school):

Resultaten leesscan PIRAMIDE & TILIA

Piramide (heeft lerarenteam)

Leesbeleid

Leesmonitoring

Leesbevordering

Leesdidactiek

Leesomgeving

Tilia (8 deelnemers)

Leesbeleid

Leesmonitoring

Leesbevordering

Leesdidactiek

Leesomgeving

ANALYSE LEESSCAN BEIDE VESTIGINGEN

Piramide

Positief:

- leesomgeving

Kan beter:

- leesbeleid

- leesbevordering

Aandachtspunt:

- leesmonitoring

- leesdidactiek

Tilia

Positief:

- leesdidactiek

Kan beter:

- leesomgeving

- leesmonitoring

- leesbevordering

Aandachtspunt:

- leesbeleid

Uit een enquête, afgenomen van onze leerlingen, gericht op taalbegrip en leesvaardigheid op school, blijkt dat veel leerlingen aangeven dat ze de woordenschat in het vak wereldoriëntatie niet altijd begrijpen.

Bevraging leerlingen Tilia (november 2023)

Bevraging leerlingen Piramide (november 2023)

Onze beide scholen hebben nood aan...

Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat leerkrachten de noodzaak voelen om de taalvaardigheid van onze leerlingen te verbeteren, wat resulteert in betere leerprestaties, zoals blijkt uit onderzoek. Vanwege de verandering in de populatie van beide scholen is het essentieel om de ambities en leerresultaten van alle leerlingen hoog te houden. Het stimuleren van leermotivatie en het aanpassen van onze leeromgeving zijn daarbij cruciaal. Dit vereist effectieve strategieën die meertalige leerlingen ondersteunen, terwijl er ook aandacht blijft voor Nederlandstalige leerlingen. Het is van groot belang om onze leerkrachten te ondersteunen in dit proces en hen kapstokken aan te reiken die relevant zijn voor een effectieve aanpak.

We beginnen met het benadrukken van het **belang van woordenschat**, aangezien er een direct verband bestaat tussen woordkennis, tekstbegrip en leerprestaties. Hoe meer woorden een kind kent, hoe sneller het in staat is om te begrijpen wat het leest, waardoor het leerproces toegankelijker wordt. Het is van cruciaal belang dat scholen een beleid ontwikkelen dat zich richt op het actief en effectief aanleren van woordenschat. Dit bevordert een uitgebreidere woordenschat, beter begrip van taal, verbeterde leesvaardigheid en een verhoogd leerrendement. Momenteel ontbreekt een doordacht taalbeleid op onze school.

De bovenstaande analyse wijst uit dat er nog aanzienlijk veel werk te verrichten is. Daarom is het noodzakelijk om voor beide vestigingen minstens een driejarenplan te hanteren. Op taalkundig gebied liggen er nog vele uitdagingen voor ons. Daarnaast moeten we voortdurend oog hebben voor de behoeften van onze leerlingen en de evoluties binnen het onderwijslandschap.

Taalcompetentie, taalvaardigheid, taalkennis en taalattitude

Taalcompetentie is de bekwaamheid om taalkennis, taalvaardigheid en taalattitudes zo in te zetten dat ze leiden tot effectief en efficiënt gedrag in relevante situaties.

Taalvaardigheid is de vaardigheid om functionele boodschappen te begrijpen en produceren in communicatieve situaties.

Taalkennis is de bewuste en onbewuste kennis en inzichten die mensen opbouwen over taal.

Taalattitudes zijn de houdingen, emoties en motivaties die mensen opbouwen ten opzichte van taal.

Werken rond taal op school is een breed begrip. Op onze school richten we ons specifiek op het effectief omgaan met en onderwijzen van woordenschat binnen een rijke taalleeromgeving. Dit zien we niet als een geïsoleerd aspect; we werken ook aan het bevorderen van leesmotivatie en implementeren een consistente aanpak voor technisch lezen door de hele school heen. Dit is belangrijk omdat technische leesvaardigheid en passieve woordenschat, samen met begripsvaardigheden, essentiële onderdelen zijn van het leren lezen. Er bestaat een wederzijdse relatie tussen beide: zowel het aantal gekende woorden als het begrip van een woord dragen bij aan het vermogen van een leerling om woorden snel en nauwkeurig te lezen. Bovendien kan technisch lezen een leerling helpen om nieuwe woorden te leren. (Bron: Swart. E, Van Der Hoeven. J., (2020) *Welke relatie bestaat er tussen passieve woordenschat en technisch lezen?* | Kennisrotonde. (n.d.). www.kennisrotonde.nl.)

Een duurzame aanpak rond taalbeleid

Taal en onderwijs kunnen niet zonder elkaar. Taal is de zuurstof van het onderwijs. Taal doet leren. Voor veel leerkrachten is taal hun allerbelangrijkste werktuig (Van den Branden, K. 2021).

Het is cruciaal voor elke school om actief aan taalbeleid te werken. Door middel van het taalbeleid van de school kunnen leerlingen zich beter ontwikkelen en verbeteren ze hun onderwijsresultaten, wat het uiteindelijke doel is van ons onderwijs. Binnen dit beleid stelt het schoolteam doelen op drie verschillende niveaus: (Van den Branden, K. 2021).

- Doelstellingen op leerlingniveau: Wat streven we specifiek na in termen van de taalontwikkeling van de leerlingen? In beide vestigingen willen we de taalvaardigheid van leerlingen verbeteren om hun leerresultaten te verhogen. We richten ons specifiek op taalstimulering, met extra aandacht voor woordenschat, en bevorderen daarnaast de leesmotivatie.
- Doelstellingen op klasniveau: Wat willen we concreet bereiken op het gebied van interactie tussen individuele leerkrachten en leerlingen in de klas? We zoeken naar effectieve methoden voor leerkrachten om gericht met woordenschat in de lessen te werken. Daarnaast is het belangrijk om bewustwording van de taaldiversiteit in de klas te bevorderen.
- Doelstellingen op schoolniveau: Wat willen we precies bereiken als geheel schoolteam en wat betreft de algemene werking van onze school? We willen consistente leerlijnen ontwikkelen en routines invoeren die klasoverstijgend zijn. Daarnaast is een samenhangende aanpak voor technisch lezen door de hele school heen essentieel. Dit zal zeker het leesniveau van onze leerlingen verbeteren.

Het taalverbetertraject op school kan worden aangepast aan de behoeften van zowel de hoofdvestiging als de wijkafdeling. Uit de onderzoeksanalyse bleek dat de hoofdvestiging Piramide meer verbetering nodig heeft dan de wijkafdeling Tilia.

Een duurzame aanpak vergt tijd en moet gezien worden als een meerjarenplan. Het is belangrijk om zorgvuldig na te denken en stapsgewijs te werk te gaan. Door het veranderingsproces voortdurend te monitoren en bij te sturen, vergroten we de kans op een succesvolle implementatie. Verandering bereik je niet alleen; succes is mogelijk wanneer het hele team betrokken is. Het model hiernaast, de cyclus voor praktijkonderzoek/innovatiecyclus, biedt een duidelijk overzicht van dit proces.

“ TAAL is de zuurstof van het onderwijs. TAAL DOET LEREN

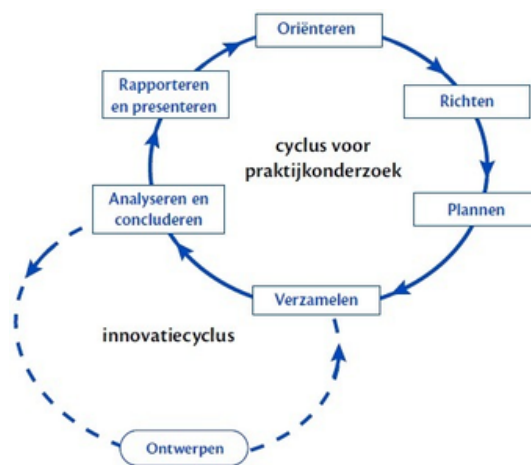
K. Van Den Branden 2010

Taalbeleid

Een taalbeleid is de structurele en strategisch poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen met het oog op het bevorderen van hun algehele ontwikkeling en het verbeteren van hun onderwijsresultaten.

Doelstellingen op drie niveaus:

- leerlingniveau
- klasniveau
- schoolniveau

Bron: Van Der Donk, C., & Van Lanen, B. (2020). *Praktijkonderzoek in de school*.

Start praktijkonderzoek oktober 2023

Een model voor het creëren van een eigen taalbeleid op school

Dit model biedt concrete handvatten voor het ontwerpen van een taalintegratietraject voor leerlingen die extra taalondersteuning nodig hebben. Het verschaft inzicht in de essentiële elementen voor een succesvol traject en wordt toegepast vanuit de eigen beginsituatie. Tijdens het ontwikkelen van ons taaltraject werden we geconfronteerd met het maken van verschillende keuzes. De volgende zes bouwstenen helpen je om wetenschappelijk onderbouwde beslissingen te nemen:

- Bouwsteen 1: Helpt je bij het maken van belangrijke organisatorische keuzes.
- Bouwsteen 2: Richt zich voornamelijk op de opbouw van het traject. Wij kiezen specifiek voor taalstimulering van woordenschat en een taalleeromgeving gericht op lezen.
- Bouwsteen 3 en 4: Zoomen in op de belangrijkste mondelinge en schriftelijke taaldoelen.
- Bouwsteen 5: Behandelt de kwaliteit van instructie.
- Bouwsteen 6: Beschrijft hoe je leerlingen kunt monitoren en jezelf kunt laten ondersteunen.

Je werkt aan alle bouwstenen tegelijkertijd, en je hoeft ze niet in volgorde van 1 tot 6 te doorlopen. Op onze school zijn we begonnen met het meerlagig ondersteuningsmodel in bouwsteen 1, met de focus op de klasaanpak, de eerste laag. Vanuit deze klasaanpak investeren we in het best mogelijke onderwijs voor alle leerlingen, inclusief degenen die extra taalondersteuning nodig hebben. Het gebruik van routines en grafische modellen bood ons een richtlijn om de aanpak van woordenschatonderwijs in de klas te verbeteren.

Momenteel leggen we de nadruk op het vooraf onderwijzen van teksten en woordenschat voor de taallessen, waarbij we in kleine groepen werken. Leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, krijgen verlengde instructie volgens de meersporenaanpak binnen de klas. Deze aanpak wordt toegepast vanaf het eerste tot en met het zesde leerjaar.

Voor ons leesbeleid startten we met een leesscan om de behoeften binnen het team te identificeren. Voor technisch lezen baseerden we ons op wetenschappelijke literatuur en ontwikkelden we een doorlopende leerlijn voor alle schooljaren. Dit bespraken we samen met de leerkrachten, waarbij we ook de noodzaak van deze aanpak erkenden.

Aan het begin van dit schooljaar introduceerden we in Piramide het kwartierlezen. Al snel merkten we dat het meelesen van de leerkracht een cruciale rol speelt in dit proces, vooral om de motivatie van de leerlingen hoog te houden.

Inspiratie bij het creëren van je eigen taaltraject

Meerlagig ondersteuningsmodel:

Bron: www.taaltrajecten.be

Samenwerken vanuit een gedeeld en gedragen taalbeleid - concrete acties

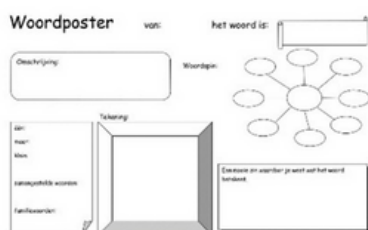
Zowel de **boekenjuf** als ik kregen van de directie het mandaat om het taalbeleid op school te evalueren en te vernieuwen. Daarnaast werd er een **stuurgroep taal** opgericht, bestaande uit de boekenjuf, een beleidsmedewerker, de zorgcoördinator, drie kleuterleerkrachten en twee leerkrachten van de lagere school. Samen met de boekenjuf hebben we ons verdiept in de literatuur en de verzamelde gegevens geanalyseerd, waarna we deze informatie hebben gepresenteerd aan de stuurgroep taal. Na een informatieve sessie over taaldiversiteit bij ons op school en een workshop over **woordenschat**, kregen de leerkrachten de kans om aangereikte **grafische modellen** uit te proberen in een les wereldoriëntatie. Want woorden leren doe je door ze, binnen een **rijke taalleeromgeving**, zichtbaar te maken in de les/ in de klas. Tijdens de personeelsvergadering deelden ze hun ervaringen en bespraken ze successen en uitdagingen. Beide scholen benadrukken de urgentie en behoefte aan verandering, waarbij de stuurgroep taal en de boekenjuf de leerkrachten motiveren en betrokkenheid stimuleren.

“Een ROUTINE is een effectieve manier om de ontwikkeling van leerlingen te stimuleren

Thematafel - W.O.

Woordposter

Grafisch model

Een beeld is heel geschikt om de woordenschat te stimuleren. Het werken met grafische modellen heeft positieve effecten op de leerprestaties van kinderen (Marzano, 2009). Een grafisch model is een schema waarin staat wat bepaalde begrippen met elkaar te maken hebben.

GRAFISCHE MODELLEN - VOORBEELDEN

Beeldwoordenweb

Woordenweb

Op woordenjacht

Gemiddeld hebben kinderen bij de start van de basisschool een woordenschat van drie- tot vierduizend woorden. De principes die deze woordenschatontwikkeling bij jonge kinderen ondersteunen, blijken krachtig genoeg te zijn om dit te bereiken. Baby's, dreumesen en peuters leren dagelijks nieuwe woorden, waarbij drie kernprincipes een rol spelen: labelen, categoriseren en netwerkopbouw (Aitchison, 2002; Elbers & Van Loon-Vervoorn, 2000; Nelson, 1996). Deze succesvolle principes uit de vroege taalverwerving zijn ook terug te zien in de huidige woordenschatdidactiek op de basisschool.

Basiswoordenschat en leeswoordenschat zijn nauw met elkaar verbonden

Basiswoordenschat

Jonge kinderen leren eerst woorden die verband houden met dagelijkse huiselijke activiteiten, voorwerpen en personen. Door deze vaak te horen, begrijpen ze de betekenis. Kinderen uit taalarme omgevingen of met een andere moedertaal hebben meestal een kleinere Nederlandse woordenschat.

Leeswoordenschat

In de midden- en bovenbouw is begrijpend lezen essentieel voor kennisoverdracht. Een beperkte basiswoordenschat belemmert dit begrip ernstig. Om de betekenis van een onbekend woord af te leiden, is kennis van omliggende woorden nodig. Als een tekst te moeilijk is, raakt de leerling ontmoedigd, wat leidt tot minder leesmotivatie. Hierdoor leest de leerling minder, verwerft geen vakkennis en leert geen nieuwe woorden.

Woordenschatroutines

In het onderwijs worden routines gebruikt: vaste, herkenbare activiteiten die de ontwikkeling van leerlingen stimuleren. Onderzoek naar hersenen en leren toont aan dat het brein altijd op zoek is naar patronen (Hyerle & Yeager, 2007). Routines en grafische modellen bieden kinderen een herkenbaar patroon dat consistent is. Een voorbeeld van een vaste routine kan zijn: woordenschat bij het thema van w.o. of het werkblad de woordenposter.

LEESBELEID IS GEBASEERD OP 5 BOUWSTENEN				
LEESDIDACTIEK	LEESOMGEVING	LEESMONITORING	LEESNETWERK	LEESVISIE
WE ZIJN STERK IN / BEZIG MET:				
Tutorlezen	Leeslokaal	Individuele leesgesprekken -> leesgoesting lln	Samenwerking bib	Boekenjuf + leeskernteam
Avilezen	Klasbib = opgeruimd			tijd en ruimte op pv
inzetten op woordenschat (W.O.)	Actueel aanbod aankopen per jaar	activiteiten tijdens kwartierlezen		leesvisie digitaal maken-> piramide
	jaarlijkse activiteiten: boekenbeurs, leesjury, poëzieweek, JBM, voorleesweek,...			
WERK AAN DE WINKEL:				
Routine/ grafisch model per leerjaar vastzetten (W.O. -> LS)	Klasbib -> aanvullen (zie checklist, wensen)	W.O. toetsen -> nakijken op woordenschat (passief, actief, verdiepend, schrijfwijze)	Ouders informeren over het leesbeleid.	Leeskernteam/ directie meer betrekken
begrijpend lezen: 5 sleutels + didactische aanpak (close reading)			Infoavond voor ouders i.v.m. voorlezen thuis.	
taalhoek / in de diepte met prentenboeken (KLS)				

Conclusie

Dit praktijkonderzoek begon in oktober 2023. We zijn nog maar kort bezig met een bewuste aanpak van taal binnen beide vestigingen en ik besef dat we nog een lange weg te gaan hebben. Wat opvalt, is dat wanneer men bewust aandacht besteedt aan lezen in de klas, kinderen aanmoedigt om te lezen en samen met hen nadenkt over het kiezen van een goed boek, de motivatie aanzienlijk toeneemt. Ook 'anders' lesgeven, zonder de lat lager te leggen en met hoge ambities voor alle kinderen, levert veel op. Het is cruciaal dat leerkrachten bewuster omgaan met hun manier van lesgeven en zich bewust zijn van de leerlingen in hun klas. Het slaafs volgen van handleidingen vervreemdt leerkrachten van hun leerlingen en leidt op termijn tot frustraties en een gebrek aan verbinding. De maatschappij verandert, en dat is duidelijk merkbaar in de klas. Leerkrachten benaderen dit bijvoorbeeld bewuster tijdens zorggesprekken. Een kind wordt niet meteen als zwak gezien, maar er wordt meer nagedacht over het taalbegrip van het kind.

Ik hoop naar de toekomst toe dat alle leerkrachten bewuster met taal omgaan in de klas en dat het hele team in beide vestigingen versterkt wordt in taalbewust onderwijs. Dit zou de leerprestaties en taalvaardigheid van al onze leerlingen aanzienlijk verbeteren.

We zullen blijven monitoren en analyseren van de resultaten van de AVI- en LVS-tests op jaarbasis voor beide vestigingen. Het betrekken van het team en de leerlingen bij deze analyse blijft waardevol. Het lijkt ook verstandig om ouders volgend schooljaar hierbij te betrekken.

In schooljaar 2024 - 2025 richten we ons op begrijpend lezen in de klas, gebaseerd op de vijf denksleutels: interactie, leesmotivatie, transfer, strategie-instructie en functionaliteit. Daarnaast hoop ik dat ons taalbeleid meer vorm krijgt, duurzaam wordt en gedragen wordt door het hele team. Daarom is het belangrijk dat onze stuurgroep systematisch samenkomt om zaken te verfijnen en ervoor te zorgen dat ze effectief worden toegepast in de klas.

Referenties

- Groff, C. & Carrion Braakman, I. (2023) Perspectiefwisseling in omgaan met meertaligheid. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. (rapport 1101, projectnummer 40915)
- Trioen, M., Taelman, H., Schraeyens, K., Geudens, A., Missinne, L., Casteleyn, J., Simons, M., Smits, T.F.H. (2021). De schijnwerper op taal. Taalondersteuning voor leerlingen die daar extra nood aan hebben. Universiteit Antwerpen. www.taaltrajecten.be
- Welke relatie bestaat er tussen passieve woordenschat en technisch lezen? | Kennisrotonde. (n.d.). Kennisrotonde.
- Geudens, A., Schraeyens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter -, lager en secundair onderwijs. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Duerings, J., Van der Linden, B., Schuurs, U., Strating, H. (2011). Op woordenjacht. Creatief en effectief werken aan woordenschatuitbreiding. Antwerpen - Apeldoorn. Garant.
- Van Den Branden, K. (2021). Handboek taalbeleid basisonderwijs. Leuven. Acco learn.
- Leesscan. (z.d.). Leesscan. <https://www.leesscan.be>
- Resultaten PIRLS-onderzoek: negatieve trend begrijpend lezen bij. (n.d.). <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nieuwsoverzicht/resultaten-pirls-onderzoek-negatieve-trend-begrijpend-lezen-bij-vlaamse-leerlingen-zet-zich-door>
- DataWijzer in mijn onderwijs. (n.d.). Voor Directies En. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/mijn-onderwijs/mijn-onderwijs-voor-directies-en-administraties/mijn-onderwijs-wat-en-voor-wie/datawijzer-in-mijn-onderwijs>
- Het schoolfeedbackrapport. (2023, April 21). OVSG. <https://www.ovsg.be/onze-themas/ovsg-toets/hefboom-onderwijskwaliteit/schoolfeedbackrapport>
- Figuur: een meerlagig ondersteuningsmodel - Geudens, A., Schraeyens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter -, lager en secundair onderwijs. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Figuur: - Zes bouwstenen ter inspiratie bij het creëren van je eigen taaltraject. Geudens, A., Schraeyens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter -, lager en secundair onderwijs. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Gobyn, S., Merchie, E., De Bruyne, E., De Smedt, F., Schiepers, M., Vanbuel, M., Pandora Verstedden, Van Den Branden, K., Ghesquière, P., & Van Keer, H. (2019). Sleutels voor effectief begrijpend lezen. In PRAKTIJKGERICHTE LITERATUURSTUDIES ONDERWIJSONDERZOEK.

Marianne Jaspers

Banaba schoolontwikkeling 3

2023 - 2024

jaspersmarianne@gmail.com

